

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на
образователно-научната степен „доктор“,
област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление: 3.2 «Психология»,
научна специалност «Педагогическа и възрастова психология»

на тема:

„ПОТРЕБНОСТИ И САМООЦЕНКА ПРИ СПОРТУВАЩИ И НЕСПОРТУВАЩИ СТУДЕНТ“

Докторант: Цветелина Славчова Хаджиева

Рецензент: проф. дпсн Людмил Кръстев

Дисертационният труд е разработен в катедра „Психология“, към ФФ на ЮЗУ „Неофит Рилски“ под научното ръководство на проф. д-р Станислава Стоянова. Дисертацията е оформена на 188 стандартни страници компютърно набран текст и е композирана в увод, 5 основни глави, изводи, заключение, научни приноси, литература и приложения.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научен и научно-приложен аспект.

В теоретико-приложен план, значимостта на дисертационната разработка на Цветелина Хаджиева е безспорна, защото съвременният живот, който силно се преплита с установяването на технологичния прогрес и научните постижения в ежедневието на човека внася съществени промени в баланса между умственото и физическото натоварване, където човек става все по-ангажиран и напрегнат в опита си да отговори на новите социални изисквания, като физическата дейност отстъпва все повече на заден план. В следствие на това се наблюдава един изключително негативен аспект, напълно непознат в миналото - хиподинамията (обездвижването) или луксът на съвременните удобства, където всичко е на един „клик“ разстояние. Докторантката Хаджиева успешно се е справила със сложната задача да се изгради научнообоснована система, защото цялостният процес на движение (развитие) на човешката същност се обуславя от динамиката на психичните процеси. Това я прави променлива във времето, където се

сменят нейните нагласи, възприятия, потребности, ценностни ориентации, представи, отношения, навици. В процеса на тези интеракции се изгражда и представата за себе си, своя вътрешен свят, защото личността се развива както следва миналия опит и отношението на околните.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация научните концепции по него.

В своето теоретично изложение докторантката прави задълбочен обзор на широк кръг постановки, интерпретиращи както теоретико-аналитично, така и теоретико-емпирично проблемът за същността и характеристиките на потребностите и мотивите, където подбуждащата роля на потребностите, като възникваща конкретна нужда от нещо, активира и насочва човек да използва своя потенциал за тяхното задоволяване. Мотивацията е отговор на потребностите (интернална подбуда за действие), насочвайки поведението в търсенето на баланс и комфорт. Така целевата насоченост на мотива съответно води до удовлетворение или не на възникналата потребност. Логично на това, докторантката в подробен план коментира съдържателните и процесуални теории за мотивацията, като на обстоен анализ са поставени въпросите отнасящи се до мотивационните модели и теориите, обясняващи мотивационното поведение на личността.

Цветелина Хаджиева в теоретичната част включва и разглеждането на проблема за самооценката, защото по своята същност тя сложно личностно образувание или фундаментален елемент от човешката природа. Тя заема основна позиция в личностната структура, отговорна за състоянието на психичното здраве и формирането на целите. Самооценката очертава характеристиките на интеракциите между личността и заобикалящия я свят, подпомагайки развитието на потенциалните умения за справяне в различни житейски ситуации. Тя се развива по пътя на постепенната интериоризация на външните оценки, изразяващи семейните изисквания, в изискванията на човека към самия себе си. При формирането и укрепването на самооценката нараства и способността към утвърждаване и отстояване на своята жизнена позиция.

Логично, докторантката в трета глава от теоретичната част на дисертацията включва разглеждането на навика като трайно установена особеност на човека, допринасяща за неговата организация, планиране, разпределение, контролиране, ефикасност и не на последно място – гарантиране на сигурност. Всички тези компоненти са от особено значение за структурирано и динамизирано протичане на дейността, като необходима предпоставка за нейното ефективно и конструктивно изпълнение. Формирането на навиците се придобива постепенно чрез утвърждаване на асоциацията между ситуацията и действието, т.е. повторението на определено действие се превръща в последователна прогресивна автоматизация, с която се изпълнява действието, при случайно възникнала ситуация. Така навикът би могъл да се определи и като конкретна схема на поведение, която в началото се следва относително трудно, с внимание към всяко съпътстващо действие и детайл до момента, в който се автоматизира напълно, като своеобразна формула на поведение, която следва своята логическа структура.

Изключително изчерпателният интерпретативен анализ върху теоретичните постановки и дизайнът на емпиричното психологическо изследване се явяват адекватно и логическо следствие от предметната област на дисертацията, което потвърждава информираността и компетентността на Цветелина Хаджиева по поставения на научно обсъждане проблем.

Върху тази теоретична основа, докторантката си поставя за научна цел да изследва наличието на взаимовръзка между потребностите и самооценката при студенти, практикуващи спортни занимания в свободното си време и такива, които не осъществяват спортна активност в ежедневието си, както и да се проучат различията в потребностите и самооценката при спортуващи и неспортуващи студенти. В хода на изследването се търси и отговор на това, кои от изследваните потребности са по-силно изразени при спортуващите и неспортуващи студенти, какво е нивото на самооценката при двете групи изследвани студенти.

3. Методи за обработка на резултатите

Резултатите са обработени с програма за статистическа обработка SPSS 16, а са представени в табличен вид с програмата Microsoft Excel 2016.

Освен дескриптивна/описателна статистика, са приложени следните статистически методи за проверка на хипотези:

Коефициент на Колмогоров-Смирнов – за проверка на нормалност на разпределение на променливи на интервално равнище на измерване;

T-критерий за две независими извадки (Independent Samples T-test) – параметричен метод за установяване на наличие или отсъствие на статистически значими различия в показателите (на интервално или пропорционално равнище на измерване) на две извадки (групи);

Непараметричен метод на Ман-Уитни (Mann-Whitney U) – непараметричен метод за установяване на наличие или отсъствие на статистически значими различия между две групи по дадена променлива;

T-критерий за две свързани извадки (Paired Samples T-test) – параметричен метод за установяване на наличие или отсъствие на статистически значими различия в показателите (на интервално или пропорционално равнище на измерване) на една и съща извадка при две тестираня с една и съща методика;

Критерий за Уилкоксън (Wilcoxon Signed Ranks Test) – непараметричен метод за установяване на наличие или отсъствие на статистически значими различия в показателите на една и съща извадка при две изследвания с една и съща методика;

Еднофакторен дисперсионен анализ (One Way ANOVA) – параметричен метод за установяване на наличие или отсъствие на статистически значими различия в показателите на интервално или пропорционално равнище на измерване) на повече от две извадки (групи);

Непараметричен метод на Кръскал-Уолис (Kruskal Wallis Test) за установяване на наличие или отсъствие на статистически значими различия между повече от две групи по дадена променлива;

χ^2 анализ (Хи – квадрат критерий) (Pearson's chi-square test) – за оценка на различия между теоретични и наблюдавани честоти, съпоставени по две променливи;

Корелационен анализ (Bivariate correlation), с коефициент на корелация на Пирсън – метод за анализ на зависимости, определящ силата на линейна връзка между две променливи на интервално или пропорционално равнище на измерване; и коефициент на корелация на

Спирмън за анализ на взаимовръзка между променливи на ординално равнище на измерване или такива, които не са нормално разпределени;

Измерители на размера на ефекта при отделните статистически методи - Cohen's d при Т-критерия; Partial eta-squared при дисперсионния анализ; Phi при хи-квадрат анализ, r при теста на Ман-Уитни, d при t-критерий за свързани извадки, eta-squared при непараметричния метод на Kruskal Wallis.

4. Анализ на получените емпирични данни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Данните от проведените изследвания са представени в 50 таблици и се наблюдава сериозно отношение към обработката на данните за доказване или отхвърляне на издигнатите хипотези. Коментират се множество различия и зависимости, като е налице и задълбочена лична позиция при тълкуването на установените закономерности.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Цветелина Хаджиева, считам че в него са постигнати следните по-важни приноси, които категоризирам като научно-приложни:

- Установени са добри психометрични характеристики (относно надеждност и валидност) на Въпросника за изследване на глобалната самооценка на М. Розенберг и въпросника „Автопортрет – потребности и стремежи“, модификация по въпросник на Г. Щерн, сред спортуващи и неспортуващи студенти в България.
- Констатирана е относителната устойчивост на самооценката с нейните компоненти самоподценяване и самоуважение, както и на потребностите при спортуващи и неспортуващи студенти за период от 6 месеца, която устойчивост е посилно изразена при неспортуващите студенти, отколкото при спортуващите.
- Потвърдено е наличието на взаимовръзка на самооценката с потребностите при студенти, особено с потребности от достижения, разяснение/обучение и познание, както и специално с потребността от афилиация при спортуващи студенти и с потребностите от показност и доминиране при неспортуващи студенти, което индикира възможности за промяна на изследваните феномени,

както и специфика на различията между спортуващи и неспортуващи студенти.

- Установена е по-високата самооценка на спортуващите студенти в сравнение с неспортуващите студентите (по данни от първото тестиране в края на учебната година с много на брой изследвани лица и представителност на резултатите за студентите), което се свързва с постигнатия напредък в спортната дейност.
- Открити са социално-демографски различия по пол и възраст в самооценката при спортуващите студенти, като се установи, че самооценката на спортуващите студенти-мъже е по-висока от самооценката на спортуващите студентки, както и по-възрастните спортуващи студенти са с по-висока самооценка от по-младите спортуващи студенти, но не бяха установени значими различия по пол и възраст относно самооценката на неспортуващите студенти.
- Открити са социално-демографски различия по пол, възраст и курс на обучение в потребностите при спортуващи и неспортуващи студенти.

В заключение искам да изразя своята положителна оценка към представената дисертация на Цветелина Хаджиева, защото е налице високо равнище на представяне на научния проблем и сериозни аналитични познания. Предлагам научната разработка да бъде оценена високо от научното жури и на Цветелина Хаджиева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

Дата: 13.03.2019
Благоевград

Рецензент:.....

/проф. д.пс.н. Л. Кръстев/